

Tentoonstelling 31 augustus t/m 11 oktober 2025

“BROKEN HEART”

Manifest tegen oorlog

[home](#) [Huis Henk Visch](#) [**ACTIVITEITEN**](#) [Collectie](#) [Over Henk Visch](#) [Archief](#) [Contact](#) [Nederlands](#)

Art Space "AUTO VITESSE"

Art Space "AUTO VITESSE" Voorterveg 128 Eindhoven NL
www.huishenkvisch.eu

Rinus Van de Velde

From time to time misleading and blurry images were sent to the outside world

2016
Houtskool
120 x 90 cm

Bjarne Melgaard

SLUT 18
2023
oil on canvas
100 x 100 cm

Henk Visch

I.C.J
1995
brons
H 310 cm

Noritoshi Hirakawa

The layers from Capital-C

2003
Photo (C-Print) ed. 3/3
24.5 x 37 cm

Paul Galas

Room with trolley

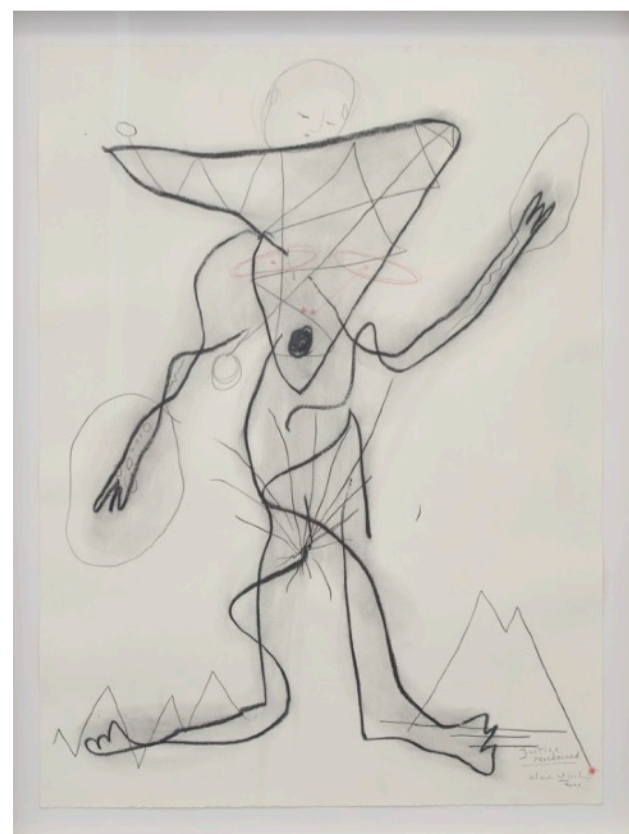
Oil on canvas
2023
50 x 75 cm

Henk Visch

Justice proclaimed

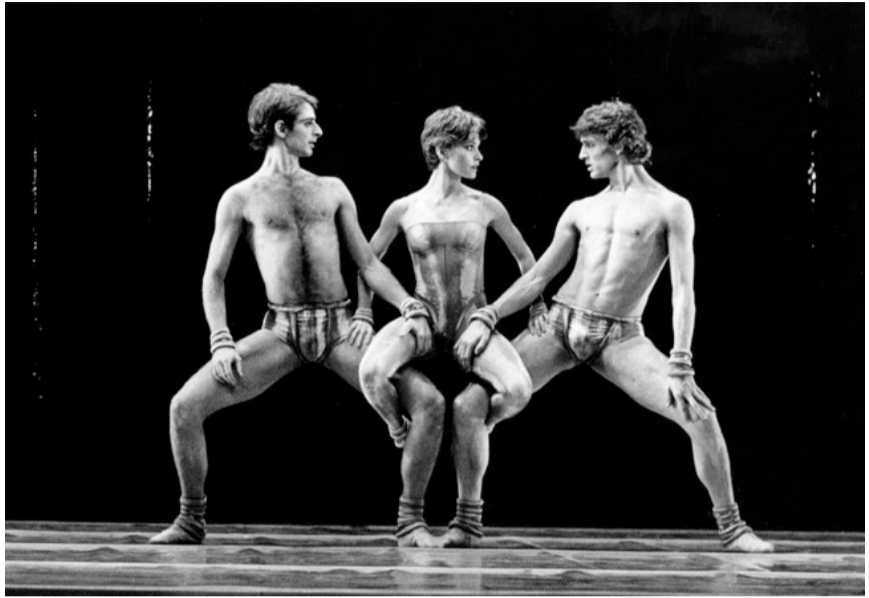
2021
Potlood
74 x 56 cm

Jiří Kylián

Video

Stamping Ground, a contemporary dance choreographed in 1983 by Jiří Kylián to Carlos Chávez's Toccata for Percussion Instruments. It was inspired by the traditional dances of the Aboriginal Australians and influenced by surrealism and minimalism.

Guillaume Bijl

Treatment

1976-2019

Installatie met sokkel en bier 2021

Multiple + drawing
200 x 150 x 30 cm

Henk Visch

De Metronoom

2019
mixed materials
h 220 cm

Adrian Ghenie

Study for "The Blow"

2010

Collage and acrylic on paper
33 x 48 cm

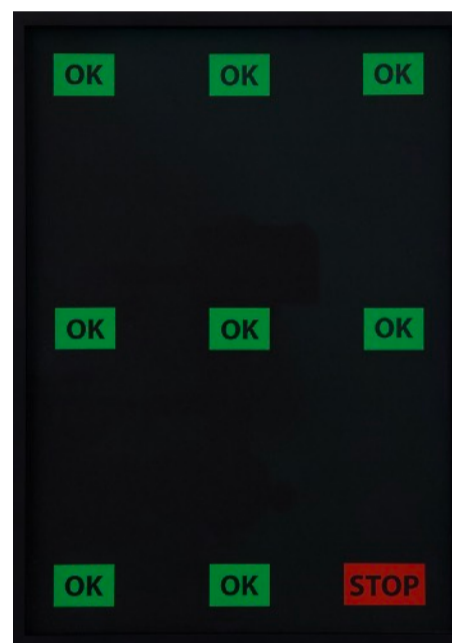

Elsa Werth

Ok Stop (IX)

2021

stickers on black paper
30 x 21 cm

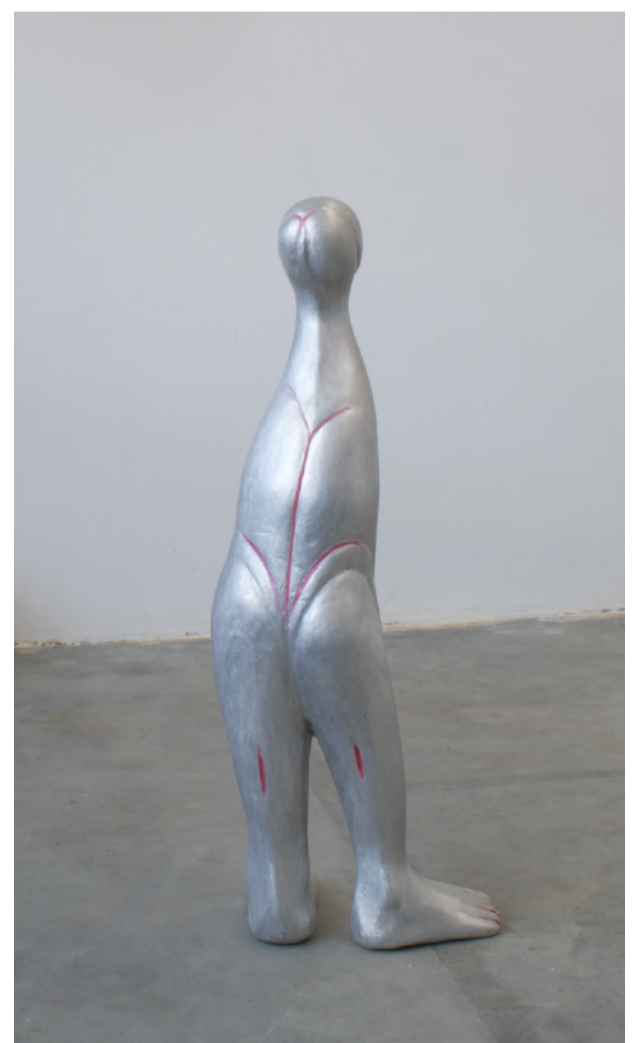

Henk Visch

Broken Heart

2025

aluminium
H 110 cm

Kathe Burkhart

Happy New Year,

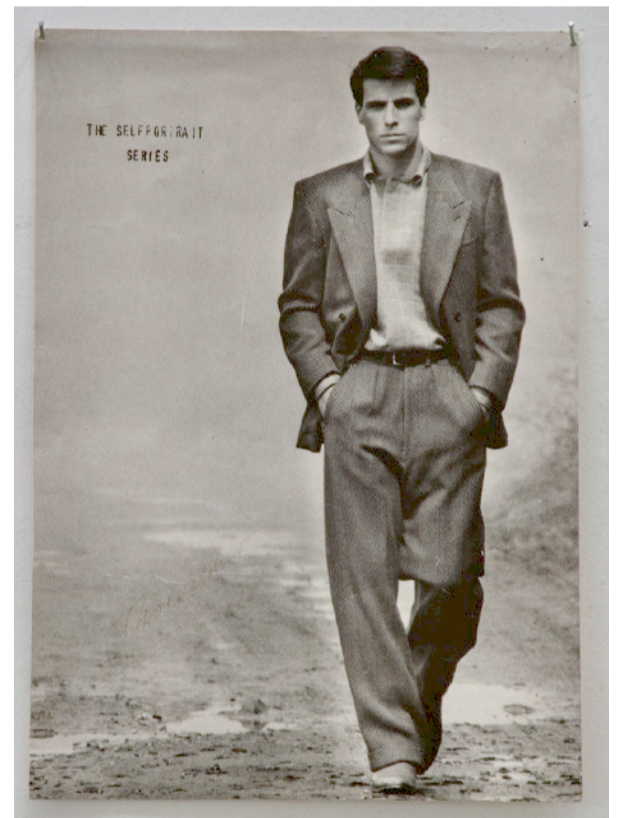
1996
Board, paper, paperclip,
silkscreen, 20 x 15 cm

Thorvaldur Thorsteinsson

The self portrait series,

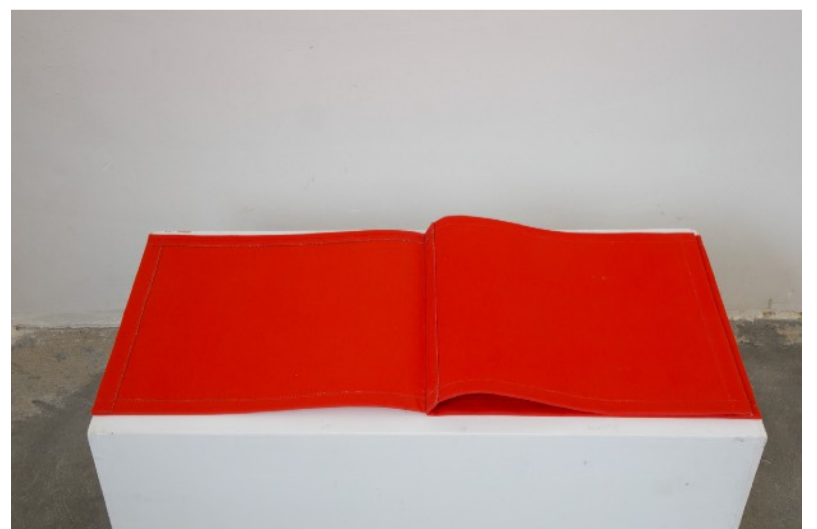
1986
Stamp on magazine, 28 x 20 cm

Franz Erhard Walther

Kunst Stoff Kunst

1985
stof, 30 x 30 cm

Armando

Die Hand

2008

2,5 x 10 x 7,5 cm

uitgebracht voor de totstandkoming van het Armando Museum in 2008

Renée van Trier

“I WANT THE BEST FOR MY CHILDREN” NO.66 Mommy

2024

21 x 29,7 cm

ED.1/10

Tentoonstelling 31 augustus t/m 11 oktober 2025 Art Space “AUTO VITESSE”,
Voortervweg128 Eindhoven NL www.huishenkvisch.eu
Art Space Auto Vitesse is een initiatief van Stichting Huis Henk Visch

Manifest tegen oorlog

Oorlog is verschrikking. Oorlog is een monster dat alle moeizaam verworven mensenrechten vertrapt. Oorlog is het absolute dieptepunt van het bestaan. Het laat, waar eerst beschaving was, zwart geblakerde, vervuilde gronden achter. Oorlog toont het falen van een samenleven, het falen van politieke systemen. Oorlog is de uitschakeling van het civiele recht. Oorlog is mensonterend en ieder mens weet dit. Maar de echo's van militaire destructiedrang bedreigen telkens opnieuw elke samenleving, elk individu. Hoe is het mogelijk dat in de 21ste eeuw soevereine rechtsstaten toestaan, met de aanvaarding van de Verklaring van de Universele Rechten van de Mens 10 december 1948, dat mensenrechten niet meer verdedigd worden?

Rechtsbeginselen

Europese culturele ontwikkelingen kunnen niet los gezien worden van het principe van rechtsgelijkheid, zoals dit in Parijs in de Mensenrechten Verklaring op 26 augustus, 1789 vastgelegd werd. Het recht heeft zich gevormd, in de vereffening van machtsverschillen. In feite zijn kunstwerken, gebouwen, muziekstukken, huizen, straten, pleinen en parken de zichtbare, tastbare getuigenissen van dit Europese cultuurbewustzijn. Een zelfbewustzijn, dat door rechtsgelijkheid ontwikkeld werd en groeit. Rechtsbeginselen zijn de taal van het verzet.

Homeros

Homeros was de meest gevierde van alle rappers, de zingende dichters van de oude Griekse wereld, die generatie na generatie tussen 800-600 VC langs de oost-kust van de middellandse zee, improviserend zingend rondtrokken. In de levendige overdracht werd de toehoorder deel van historische momenten en legendarische, mythische personages, die levensvragen, verdriet, liefde, wraak, strijd en heimwee ter sprake brachten. De twee overgeleverde lange heldendichten, de *Ilias* en de *Odyssea* vertellen over een reis. De reis van *Achilles* naar Troye staat in het teken van de bezinning op woede, wrok en wraak, strijd en dood. De reis van *Odysseus* is een terugkeer na de strijd om Troye, naar zijn geboorteland, het eiland Ithaka, waar zijn huis het centrum wordt van gastvrijheid en vriendschap.

Homeros heeft ons met deze lange rap geleerd dat het verschil tussen barbarij en beschaving, Gastvrijheid (*Xenia*) is, waarin vriendschappen ontstaan. Het rechtssysteem dat in Europa geïnstalleerd is, is niet denkbaar zonder de Mediterrane eettafel, waar de medemens genodigd wordt en te drinken en te eten krijgt.

Wetten/Nomoi

Vanaf de tijd van de Atheense *Akademeia*, opgericht door de filosoof *Plato* (circa 428-348 VC) in 387 VC, werd het culturele leven gekenmerkt door een overdracht van de orale Helleense tradities van gezangen, mythes en gedichten naar een geschreven reflectieve en reflexieve taal. De Atheense *Akademeia* maakten de taal tot het materiaal van de filosofie. Het onderscheid tussen waarheid en leugen, tussen recht en onrecht werd in de geschreven dialoog via argumentatie en redenering gevonden.

Plato begon zijn *Dialogen* na de zelfmoord van *Socrates* in 399 VC als reactie op de uitspraak van het Atheense stadsbestuur, dat hem ter dood veroordeelden. *Plato* heeft 15 jaar niets meer kunnen doen, maar het gaf hem ook de inspiratie voor de *Wetten*. *Nomoi* is een ontwerp tekst voor een imaginaire kolonie (*Magnesia*) waar rechtspraak de hoogste macht zal zijn en tiranniek bestuur geen kans meer krijgt, waar men met elkaar spreekt en overlegt. Het is de laatste en langste dialoog die *Plato* geschreven heeft. Rechtspraak is het product van de dialoog.

Magna Carta

De Engels-Franse oorlogen vereisten een samenwerking tussen de koning en de landeigenaren, die de troepen mobiliseerden en de strijd financierden. Er werd een Raad van 25 landeigenaren gevormd, die een overeenkomst opstelden, waarin de macht van de koning gebonden werd aan de wet. De *Magna Carta* van 12 oktober 1216 bevatte 63 rechtsregels. Niemand mocht gevangen genomen worden zonder gerechtelijk bevel, was er één van, genaamd *Habeas Corpus*. De inschakeling van de rechter in een conflict met de macht, is een rechtsbeginsel, dat sindsdien in het Europese rechtssysteem verankerd is.

Over het recht van oorlog en vrede/De iure belli ac pacis

Hugo Grotius (1583-1645), gaf een semantische oplossing voor het politieke dilemma van overheersing door geweld. In zijn boek 'De *iure belli ac pacis*' gepubliceerd in 1625 stelde hij, dat het voeren van oorlog op zee, annexatie van overzeese gebieden, overheersing van 'vreemde volkeren' een recht is van de goedwillende mens. Het christelijk geloof is in de 17de eeuw de vertegenwoordiging van de goedheid van God op aarde en daarmee is overheersing een verspreiding van goedheid. Zijn geschrift werd de leidraad voor de overzeese handelscompagnieën, te regeren met 'gerechtigd' geweld. Het 'koloniale handvest' werd uitgevaardigd door de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden.

De handelscompagnieën kregen de vrijheid de veroverde overzeese gebieden te besturen op basis van lokale, opgelegde reglementen. Zij, waren het, die wet en regelgeving in de koloniën opstelden, monopolies afdwongen, militaire acties uitvoerden en eigen militaire gerechtshoven hadden. Het recht op oorlogvoering was het recht van de overheerser. Het koloniale handvest plaatste de koloniën buiten de rechtsorde van de Republiek. Het oorlogsrecht van *Grotius* legde de basis voor overheersing en machtsongelijkheid tussen volken.

Op 5 augustus 1667 werd het *Eeuwig Edict* aangenomen door de Staten van Holland, waarin vastgelegd werd dat de hoogste militaire ambten niet met het stadhouderschap verenigbaar zijn. Opstellers van het *Edict* waren o.a. de gebroeders *De Witt*, die inperking van de soevereine macht van de stadhouder, bepleitten. 20.8.1672 werden zij beiden vermoord, hun lichaam gelyncht, opgehangen aan het schavot voor de gevangenispoort in Den Haag. *Baruch Spinoza* (1632-1677) schreef die avond op een stuk papier '*ultimo barbarorum*'.

Trias Politica

De *Trias Politica* van 1748 is een rechtsbeginsel, geformuleerd in '*De l'esprit des lois*' van *Charles de Montesquieu* (1689-1755). Ook *Montesquieu* beoogde, in navolging *Plato*, de samenleving te beschermen tegen de tirannie van alleenheersers. De scheiding van de Wetgevende, Uitvoerende en Rechtsprekende Macht was nodig voor de verdeling van macht. *Montesquieu* had zijn blik,

evenals *Grotius* gericht op de verre wingebieden waar de koloniale handelscompagnieën met toenemend succes handelsposten opzetten. Het visioen dat hij had, was een open, uitgebreide wereld met verschillende culturen, verschillende talen en goden, die door de 'natuurlijke rationaliteit' van de mens tot welvaart zouden worden gebracht. Zijn *Trias Politica* werd het civielrechtelijke model voor de verdeling van macht, waardoor zowel de exclusieve, christelijke moraliteit van de kerk als de mythische onaantastbaarheid van de koning, ontkracht werden.

De *Trias Politica* werd echter niet in de gekoloniseerde gebieden ingevoerd. Er werden nog steeds twee systemen gebruikt in het Europese rechtsdenken: een rechtsorde voor de burgermaatschappij gebaseerd op het gelijkheidsprincipe en een gewapende koloniale machtsorde voor het heersen over anderen. Twee systemen die elkaar in principe niet verdragen: het beschavingsmodel van rechtspraak en het overheersing model door een militaire macht.

Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger/Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen

De *Mensenrechten Verklaring* van 1789 uitgeroepen in de *Franse Revolutie*, kwam op het moment, dat burgers begrepen en eisten, dat hun stem gehoord diende te worden en hun belangen gerespecteerd. De opstand tegen het geweld van de staat kwam met een nieuw rechtsbeginsel: *rechtsgelijkheid*. Het nastreven van machts-evenwicht tussen staten en heersers onderling, werd nu opgeëist en geformuleerd door het volk. Met de beschrijving van de mensenrechten verviel de bereidheid tot onderwerping aan een hogere, centrale macht. Dit nieuwe, revolutionaire maatschappelijk denken opende het bewustzijn voor gewijzigde klassenverhoudingen in een nieuwe samenleving.

Vier jaar later, op 21 januari 1793 werd koning *Lodewijk XVI* na berechting in drie stemmingen door de *Nationale Conventie*, veroordeeld tot de guillotine en onthoofd. Ook Marie Antoinette werd tot de guillotine veroordeeld en op 16 oktober 1793 onthoofd. Zij werden beschuldigd van het neerslaan van rellen, samenzwering tegen de openbare vrijheid en samenzwering met buitenlandse mogendheden. Zij hadden het volk verraden. De rechtsmacht verschoof van koning naar burgers.

De *Code Napoléon* van 1804 is een versterking van dit Franse burgerrecht in een coherent wetboek, waarin gelijkheid, eigendomsrechten en vrijheid van contract uitgewerkt zijn. Waar Napoléon kwam, hebben burgers een *Burgerlijk Wetboek*.

Slachtvelden en Miljoenen Doden

De 19de eeuw was een bloedbad door de vele oorlogen die op het Europese continent gevoerd werden. Napoleontische oorlogen van 1804-1815, waarvoor de schattingen uiteenlopen van 3,5 miljoen tot 6,5 miljoen slachtoffers onder militairen en burgers; Kaukasus Oorlog 1816-1864 met een geschatte 100.000 slachtoffers; Griekse Onafhankelijkheidsoorlog 1821-1829 met naar schatting 800.000 slachtoffers; de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 met schattingen tussen 180.000 en 500.000 slachtoffers gevolgd door een pokkenpandemie met naar schatting 500.000 slachtoffers; de Krimoorlog van 1853-56 met schattingen tussen de 500.000 en 750.000 slachtoffers.

Europese staatshoofden, in de rol van opperbevelhebber van het leger en in nauwe samenwerking met hun legertop, kregen te maken met een langzaam maar zeker groeiend sociaal bewustzijn, dat militaire geweld en oorlog niet gewenst is in een civielrechtelijke maatschappij. Dit op een moment, dat de militaire oorlogsindustrie meer en meer gewelddadige, destructieve legers bevoorradde met repeteergeweren, lange afstandsartillerie, zware explosieven, machinegeweren, gemechaniseerd transport en telegrafische communicatie.

Over het Maatschappelijk Verdrag/Du Contrat Social en de nieuwe Pedagogiek

Het mensbeeld stond zwaar onder druk als gevolg van het oorlogsgeweld, waarin mensen elkaar in opdracht, massaal doodden. Het was *Jean-Jacques Rousseau* (1712-1778) die het mensbeeld niet van binnenuit definieerde, maar van buitenaf: de mens werd door zijn omgeving gevormd en daarom was het noodzakelijk het milieu waarin elk individu opgroeit vrij te maken van geweld en onderdrukking. In zijn *Maatschappelijk Verdrag* van 1762 schreef hij, dat burgers met elkaar een sociaal contract hebben. Dit contract is bindend voor de plichten en vrijheden van individuen.

Johan H. Pestalozzi (1746-1827) ontwikkelde in Zwitserland een schoolsysteem, dat uitging van deze nieuwe filosofie en zijn pedagogiek beoogde de ondersteuning van de natuurlijke ontwikkeling van kinderen. Dit nieuwe concept voor het onderwijs nam als uitgangspunt het begrijpen van factoren die de ontwikkeling van kinderen verstoren. Geweld is de meest ingrijpende, remmende factor voor persoonlijke ontplooiing. Hij noemde dit Pedagogiek van hoofd, hart en handen. Een harmonieuze relatie tussen mens en omgeving, was cruciaal voor de ontwikkeling van mens en samenleving, zo stelde hij. In 1798 richtte hij in Stans (Zwitserland) een school op voor oorlogsvrouwen. In 1805 richtte hij in Yverdon, bij het meer van Genève, een Volksschool op. Het doel was, onderwijs voor elk kind.

Communistisch Manifest

Karl Marx (1818-1883) en *Friedrich Engels* (1820-1895) hebben hun manifest uitgegeven in Londen, op 21 februari 1848. Het riep op tot sociaal-maatschappelijk activisme tegen staatsgeweld en onderdrukking. Het manifest omvat een politiek programma voor de afschaffing van bestaande machtsstructuren van het kapitalisme, dat gedefinieerd wordt als een exploitatiemodel van arbeid, arbeiders en grondstoffen. Alleen een revolutie tegen de bezittende klasse zal de arbeider kunnen bevrijden. *Klassenbewustzijn* is het sleutelbegrip: de werkende mens bevrijdt zich uit zijn onderdrukte positie door in solidariteit het bewustzijn te ontwikkelen, dat via de rechtspositie van de werkende klasse, haar een identiteit en macht geeft. Het argument tot verzet luidde "You have nothing to lose but your chains." De meest noodzakelijke voorwaarden voor gelijkheid, zijn: eenheid van het proletariaat, afschaffing van privébezit van land en van het erfrecht, een progressief belastingsysteem, nationalisatie van kredieten, communicatiemiddelen en transport, universele plicht te werken, universeel onderwijs, afschaffing van kinderarbeid. Het meest effectieve model voor verzet tegen onderdrukking is staking.

De gevolgen van het *Communistisch Manifest* op het gebied van staatsrecht en rechtsbeginselen waren enorm: klassenbewustzijn in plaats van onderwerping, solidariteit in plaats van strijd, internationalisme in plaats van nationalisme, onderwijs in plaats van geloofsleer, arbeiders in plaats van heersers, verandering in plaats van conformisme, rechtsregels in plaats van macht.

Conventie van Genève

22 augustus 1864 ondertekening van de *Conventie van Genève* waarin staten verplicht werden de humanitaire hulp aan soldaten te faciliteren. Het was een burgerinitiatief van *Henri Dunant* (1828-1910) die met de oprichting van het Rode Kruis en het initiatief tot de *Conventies van Genève* het *Humanitaire Oorlogsrecht* tot stand bracht: ziekenverzorgers, dokters, ambulances en ziekenhuizen werkten onder de bescherming van het *neutraliteitsbeginsel*.

Volksonderwijs

Het werd duidelijk dat de hervorming van de maatschappij op politiek niveau, niet mogelijk was zonder de onderwijsmethoden verder drastisch te herzien. De initiatieven van *Pestalozzi* op het gebied van de pedagogiek werden verder ontwikkeld. *Maria Montessori* (1870-1952) heeft vanuit haar opleiding als arts, en later als antropologe, de aandacht voor de verschillende fasen in de ontwikkeling van het kind uitgewerkt tot een nieuw pedagogisch programma. Zij opende haar eerste 'Casa di Bambini' (voor 3 tot 6-jarigen) op 6 januari 1907. *Francisco Ferrer* (1859-1909), tijdgenoot van *Maria Montessori*, richtte in Spanje in 1901 de eerste seculiere school op, de

'*Escuela Moderna*' voor jongens en meisjes in gemengde klassen, waar het onderwijs niet langer gedictieerd werd door geloof en kerk, maar gebaseerd was op de vrije ontwikkeling van het kind, alle kinderen. Hij richtte in totaal een vijftigtal scholen op.

Francisco Ferrer werd in 1909 op valse beschuldigingen in Barcelona door een militair tribunaal ter dood veroordeeld en op 13 oktober 1909 gefusilleerd. Hij werd beschuldigd van aanzetten tot de Catalaanse opstand tegen de klerikale macht. De kerk zette de militaire macht in voor het uitschakelen van een kritische burgerstem. Zijn terechtstelling leidde tot grote demonstraties in heel Europa met honderdduizenden betogers en duizenden arrestaties.

VredesConferenties

Het initiatief voor een *Vredesconferentie* kwam van *Tsaar Nicolaas II* van Rusland, om een einde te maken aan de terugkerende economische crises, die oorlogen veroorzaakten en landen ruïneerden. Legers groeiden, wapens werden een massaproduct en het aanhoudende wantrouwen tussen grootmachten deed de kansen op een destructieve geïndustrialiseerde oorlog toenemen. Tsaar Nicolaas II had het boek, *De 'Toekomst van de Oorlog'* van de bankier *Ivan Bloch* (1836-1902) toegestuurd gekregen, gepubliceerd 1898 in Parijs, waarin *Bloch* waarschuwde voor een heilloze gemilitariseerde staat.

Maar het werkelijke pacifisme kwam uit de samenleving, dat gevormd werd door de maatschappelijk, sociale afkeer van het meedogenloze militarisme. *Bertha von Suttner* (1843-1914) boegbeeld van de vredesbeweging in Europa, had in 1889 haar pacifistische oproep '*Die Waffen nieder*' in Dresden gepubliceerd en was een belangrijke stem in de groeiende vredesbeweging.

Aan de eerste *Internationale Vredesconferentie* in Den Haag in 1899, werd door 26 landen deelgenomen met 300 gasten. Hieronder *Bertha von Suttner* met haar feministische, pacifistische vriendinnen *Anita Augspurg* (1857-1943), die als juriste samenwerkte met *Rosa Luxemburg* (1871-1919) en *Margarethe Selenka* (1860-1922), die als antropologe onderzoek deed naar de evolutie van de mens. En bijgestaan door haar vriend *Ivan Bloch*. In haar dagboek schreef zij dat voor de afschaffing van oorlog, geweld en onderdrukking '*een nieuw soort mens moet ontstaan.*'

De Haagse Conventie bevatte een verdrag voor vreedzame beslechting van geschillen tussen staten. In de verklaring was een verbod opgenomen tegen het gebruik van gifgassen en de Engelse Dum Dum kogels. In 1907 volgde de *Tweede Haagse Vredesconferentie*, waarin arbitrage van internationale geschillen verplicht gesteld werd. In 1913 opende het unieke *Vredespaleis* haar deuren in Den Haag. Hier zetelde het *Hof van Arbitrage* voor geschillen tussen staten. De Europese politiek kon nu effectief vredespolitiek bedrijven. *Ferdinand Domela Nieuwenhuis* (1846-1919), Nederlands meest bekende anarchist en fel tegenstander van oorlog en militarisme riep provocerend uit: '*het vredespaleis is geopend, de oorlog kan beginnen!*'

Anti-militarisme

Rosa Luxemburg (1871-1919) en *Karl Liebknecht* (1871-1919) hebben het *Communistisch Manifest* van 1848 als basis genomen voor een anti-militaristische beweging in Duitsland. Het kapitalisme, en daarmee de hiërarchische klassenmaatschappij, steunt in hun analyse op militarisme en een onderdrukkende koloniale politiek. De afschaffing van het kapitalisme is niet mogelijk zonder afschaffing van het militarisme, zonder afschaffing van bewapening, zonder afschaffing van de koloniën.

Hun anti-militarisme deelden zij met de Franse historicus van de *Franse Revolutie*, *Jean Jaurès* (1859-1914), prominent voorvechter van de *klassenstrijd*. Op de 16de bijeenkomst van het Bureau van de *Socialistische Internationale* in Brussel, 29 juli 1914, waar ook *Rosa Luxemburg* en de Nederlandse *Pieter Troelstra* (1860-1930) aanwezig waren, riep hij op tot een *Algemene Europese*

Staking tegen militaire escalatie en oorlog. *Jean Jaurès* werd 31 juli 1914 vermoord op een caf  terras, Rue Montmartre in Parijs door een jonge nationalist. Drie dagen later, 3 augustus, begon de Eerste Wereld Oorlog.

De oorlog leverde een constante stroom op van getuigenissen: soldaten, verplegers, burgers, schrijvers, dichters gaven in gedetailleerde beschrijvingen verslag van de realiteit van de oorlog, de horror en de waanzin van het geweld. Een aantal van de bekende beschrijvingen zijn die van Henri Dunant, *'Un souvenir de Solferino'* (1862), Henri Barbusse (1873-1935), *'L'enfer'* (1908) en *'Le feu'* (1916), Karl Liebknecht, *'Militarismus und anti-Militarismus'* (1907), Rosa Luxemburg, *'Briefe aus dem Gef  ngnis'* (1916), Guillaume Apollinaire (1880-1918), *'C  te 146'* (1914). Het waren niet de klassieke, heroische kronieken van de hand van strategen en krijgsheren, maar directe beschrijvingen van de werkelijkheid. Bij de slacht aan de Somme van 1 juli 1916 tot 18 november, in vier en een halve maand, kwamen 1 miljoen 70 duizend soldaten om het leven. Engeland verloor 420.000, Frankrijk 200.000 en Duitsland 450.000 soldaten. De Eerste Wereld Oorlog eindigde op 11 november 1918.

De schriftelijke getuigenissen, van brief en gedicht tot vertelling, verslag, dagboek, biografie en testament toonden het grauwe beeld van een diepe ontgoocheling van de mens. Deze schrijvende burger kwam tot de conclusie dat stopzetting van oorlog en bewapening de enige optie was voor een leven in vrede.

Rosa Luxemburg en *Karl Liebknecht* werden beiden in Berlijn opgepakt op 15 januari 1919 vanwege hun revolutionaire, antimilitaristische standpunten, die zij in de *Social Democratische Partij* en vanaf 1915 in de radicale *Spartakus Bond* geprogrammeerd hadden. Hun begrafenis 25 januari 1919, samen met nog 38 gedode medestanders, werd een massale optocht door Berlijn, beschreven in het Dagboek van *K  the Kollwitz* (1867-1945): *'In einem Massengrab sind sie beerdigt (...) Um das Grab Gedr  nge.'*

Communistisch en anarchistisch Europa voerde de strijd tegen het militarisme van de staat verder op, gezien het gewelddadig optreden tegen de bevolking, die door bewustwording van het maatschappelijk onrecht, staatsgeweld meer en meer verafschuwde.

Vredes Verdrag Versailles

De Vredesconferenties van 1899 en 1907 hadden het politieke overleg tussen staten genormaliseerd, arbitrage van internationale geschillen verplicht gesteld. De vredesbeweging had dit omarmd. En toch hadden de Europese staten oorlog niet afgewend.

De Vredesbesprekingen na de Eerste Wereld Oorlog, van 18 januari tot 28 juni 1919 in Parijs, gaf de toenmalige politieke leiders de expliciete opdracht het vooroorlogse vredesdenken om te zetten in een verplichtend, internationaal rechtsdocument. De Amerikaanse president *Woodrow Wilson* (1856-1924) kwam persoonlijk naar Parijs om de vrede te bezegelen met de oprichting van de *Volkenbond, League of Nations*; een bond, waarin alle landen verenigd werden tot een eenheid van volkeren, beschermd door soevereiniteit en het recht op onafhankelijkheid. Weg met de koloniale overheersing, weg met de macht van eenzijdige nationale belangen, weg met de noodzaak van bewapening. Het *Convenant* (effectief 10.1.1920) bevatte naast het *Territoriale Integriteitsbegrip de Constitutie van het Mandaat Stelsel*. De koloni  n, die onder vreemde heerschappij stonden, werden door de winnaars van de oorlog (advanced nations) voorbereid op hun onafhankelijkheid. De *Raad van de League of Nations* bepaalde de *'degree of authority, control or administration'* nodig voor dit rechtsproces naar onafhankelijkheid van al die volkeren, die geacht werden hier zelf niet aan toe te zijn... Het oude, Europese machtsdenken van heerseren-overheerseren vormde nog steeds de basis van het internationaal rechtsdenken en daarmee bleef de legitimiteit van geweld een realiteit voor de onder mandaat-gestelde bevolking.

De Verenigde Staten zijn nooit toegetreden tot de *Volkenbond*. De Amerikaanse Senaat keurde het *Convenant*, opgesteld door hun eigen president *Woodrow Wilson*, af op 16 september 1919. Als gevolg van dit manifeste Amerikaanse nationalisme, kon oorlogvoering en bewapening onder de vlag van zelfverdediging gewoon verder gaan.

Het ongenoegen en wantrouwen van de Arabische en Afrikaanse bevolkingen van de nieuwe 'mandaat gebieden', die ongevraagd met nieuwe grenzen, aangewezen bestuurders en een onbekend perspectief op hun eigen toekomst, geconfronteerd werden, was en is, heel groot en werd ook met verontwaardiging gevolgd door de vredesbewegingen in Europa.

Het inter-bellum

Het was vrede in Europa tussen 1919 en 1939. Er werd verder gewerkt aan de versterking van de rechtsstaat: 1921 *Marine Ontwapeningsconferentie* in Washington (beperking grootte oorlogsvloot), 1923 *Verdrag van Lausanne* omtrent de Luchtmacht (oorlogsrecht voor de luchtmacht), 1925 *Protocol van Genève* met betrekking tot Chemische Wapens (verbod op chemische wapens), 1929 *Conventie van Genève* (regeling voor de behandeling van gewonde en zieke soldaten, en bescherming van krijgsgevangenen).

En toch heeft dit de Europese staten niet weerhouden tegelijkertijd hun militaire macht uit te breiden voor de strijd om nationale belangen en hegemonie. De eerste wereld oorlog was voor de oorlogsindustrie een test voor de verdere ontwikkeling van wapens: tanks, bulldozers, houwitsers, machinegeweren, antitank kanonnen, jachtvliegtuigen, explosieve stoffen en kernsplijting.

Kernsplijting

In Engeland werkte *Ernest Rutherford* (1871-1937) aan de Victoria Universiteit van Manchester, tussen 1909-1917 aan atoomsplijting. In 1917 had hij het atoom succesvol 'gesplitst'. Het was het begin van de kernfysica, waaraan alle beroemde kernfysici verder zouden werken --voor de realisatie van de atoombom.

Noord Atlantisch Verdrag

Het *Atlantisch Handvest* van 14 augustus 1941, opgesteld door de Amerikaanse President *Franklin Roosevelt* (1882-1945) en de Engelse Minister President *Winston Churchill* (1874-1965) is het rechtsdocument voor de naoorlogse machtsverdeling en dit bepaalde dat Amerika en Engeland ieder een gelijkwaardige rol dienden te spelen in de naoorlogse internationale organisatie, die hiervoor opgericht zou worden: de *Verenigde Naties*. Er vonden 13 geheime ontmoetingen plaats tussen *Roosevelt* en *Churchill* voor de tekst van het *Handvest*. De *Declaratie van het Atlantisch Handvest* vond plaats op de Amerikaanse legerbasis *Argentia*, Newfoundland. Het *Handvest* bepaalde o.a.: geen territoriale uitbreiding door VS en VK, territoriale wijzigingen in akkoord met de betrokken bevolking, alle volkeren hebben recht op zelfbeschikking, handelsbarrières worden verlaagd, economische samenwerking wereldwijd en bevordering van sociaal welzijn, deelnemende landen werken aan een wereld vrij van noden en angst, deelnemende landen werken aan vrijheid over de zeeën, ontwapening van agressors en algemene ontwapening na de oorlog.

Het Engelse kernsplijting project werd via *Niels Bohr* (1885-1962) naar de Verenigde Staten gebracht. In 1939 startte hier het *Manhattan Project*, onder leiding van het Amerikaanse leger, en met *Robert Oppenheimer* (1904-1967) als wetenschappelijk directeur. *De beslissing tot realisatie van de atoombom was een feit. De succesvolle test nabij Los Alamos, voor de nucleaire explosie van de plutonium kernbom, genaamd 'Trinity' vond plaats op 16 juni 1945.*

Ted Hall (1925-1999), de jongste wetenschapper in het team van het *Manhattan Project*, begreep dat de macht, die dit destructieve wapen aan de VS zou geven, de wereldvrede zou bedreigen. Op

20 oktober 1944 werd hij 19 jaar en spion voor de Russen en speelde de informatie met succes door, die nodig was voor het maken van een plutonium kernbom.

De Verenigde Naties; Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

De Tweede Wereld Oorlog veranderde het machtsevenwicht tussen staten door gewijzigde bondgenootschappen. Europa was politiek en economisch verzwakt. De Verenigde Staten richtten op 24 oktober 1945 in San Francisco de *Verenigde Naties* op, (die vervanging van de *Volkenbond* van Genève), waarvan het oprichtingsverdrag door 51 staten ondertekend werd. De *Veiligheidsraad, Security Council* werd op 17 januari 1946 in Londen opgericht, specifiek belast met de handhaving van internationale vrede en veiligheid. De permanente leden waren: VS, VK, Rusland, Frankrijk, China.

Er werden meerdere *Vredesverdragen* opgesteld, waarvan het *Verdrag van Parijs* op 10 februari 1947 als eerste ondertekend werd. Op 9 december 1948 werd de *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* aangenomen. Een internationaal verdrag waarin staten verklaren dat genocide strafbaar is. Het verdrag was het eerste legale instrument dat staten verplicht tot vervolging en het voorkomen van genocide: het werd unaniem aangenomen. Op 10 december 1948 werden de mensenrechten uit de *Franse Revolutie* van 1789 dan eindelijk tot een universeel recht verklaard en vastgelegd tijdens de derde Algemene Vergadering van de VN in Parijs, *Palais de Chaillot*. Hieraan had een commissie van 18 leden meer dan anderhalf jaar gewerkt, onder leiding van *Eleonora Roosevelt* (1884-1962), weduwe van president *Roosevelt*. *Palais de Chaillot* was een symbolische plek, waar Adolf Hitler een foto van zichzelf had laten maken, staande op het terras, de *Eiffeltoren* op de achtergrond, tijdens zijn korte overwinningstour door Parijs in 1940. De *Universal Declaration of Human Rights* werd naar alle 51 lidstaten toegestuurd. De leidende rechtsbeginselen waren: *gelijkheid, individuele vrijheid en recht op leven!*

De *Universele Mensenrechten Verklaring* werd later opgesplitst in twee mensenrechten verdragen: *International Covenant on Civil and Political Rights* en *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, beide aangenomen op 16 december 1966.

Oorlogsmisdaden

De Tweede Wereld Oorlog van 1939 tot 1945 duurde zes jaar en wereldwijd waren er 55 miljoen slachtoffers, waarvan de helft burgers. De Verenigde Staten voerden twee atoombomaanvallen uit op Hiroshima, 6 augustus 1945 en Nagasaki op 9 augustus 1945. Op 8 augustus 1945 werd in Londen het Handvest ondertekend voor de oprichting van een *Internationaal Militaire Tribunaal* onder leiding van de Engelse rechter *G. Lawrence* (1880-1971) voor de berechting van de Nazi-verdachten, waaronder ministers en de legerleiding. De aanklacht was Misdaad tegen de Vrede, Oorlogsmisdaden en Misdaden tegen de Menselijkheid (in de context van oorlog). Het *Militair Tribunaal* had 12 zittingen in Neurenberg van 20 november 1945 tot 1 oktober 1946. Er werden 22 verdachten voorgeleid, 12 ter dood veroordeeld door ophanging.

Op 3 mei 1946 startte in Tokyo het *International Military Tribunal for the Far East*, onder leiding van de Australische *William Webb* (1887-1972). Het tribunaal werd beëindigd op 12 november 1948. Er stonden 28 leiders van het leger en van de overheid terecht, waarvan 7 ter dood veroordeeld door ophanging. De Japanse keizer werd niet vervolgd.

NAVO: Noord Atlantische Verdrag Organisatie

De NAVO opgericht op 4 april 1949 is gebaseerd op het *Noord Atlantisch Verdrag* van 1941, en werd door 12 staten ondertekend, onder leiding van de Amerikaanse President *Dwight Eisenhower* (1890-1969), in Washington. Het was een collectief verdedigingsverdrag van de kapitalistische staten tegen het communistisch Rusland, een ideologische rivaliteit die de Koude Oorlog genoemd wordt vanwege het afzien van directe militaire confrontatie. Beide 'blokken' beschikten

immers over nucleaire wapens. Op 14 mei 1955 werd het *Warschau Pact* opgericht als tegenhanger van de *Noord Atlantische Verdrag Organisatie*.

De NAVO is een intergouvernementeel militair bondgenootschap. Het doel is het waarborgen van vrijheid en veiligheid van de lidstaten met politieke én militaire middelen. De organisatie heeft twee afdelingen: een civiel- administratieve afdeling (*Noord-Atlantische Raad, Nucleaire Planningsgroep, Internationale Staf*) en een militaire afdeling (*Militaire Committee voor Strategie, Command Operations, Command Transformations* voor Defensieplanning). Het hoofdkwartier was eerst in Londen, later in Parijs, maar met de uittreding van Frankrijk in 1966, verplaatst naar Brussel in 1967. De *Supreme Headquarters*, het Militaire Commandocentrum is sinds 1967 in Casteau gevestigd ten noorden van Mons, België. Uitbreiding van de NAVO van 12 naar 32 leden, in de periode van 1949 tot 2004: West-Duitsland in 1955, Oost-Europese landen 1999, Polen, Hongarije en Baltische Staten in 2004.

Raad van Europa

In 1949 werd op 5 mei in Londen op initiatief van 10 Europese landen, de *Raad van Europa* opgericht, een internationale organisatie voor het behoud van de vrede en naleving van de mensenrechten in Europa. De hoofdzetel is in Straatsburg. De *Europese Conventie* werd op 4 november 1950 in Rome ondertekend. In het verdrag zijn mensenrechten en burgerrechten van alle inwoners van de verdragsluitende staten opgenomen in het *Europese Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM)*. Het *Europese Hof van de Mensenrechten* werd 21 januari 1959 geïnstalleerd, in Straatsburg.

Het *Europese Verdrag van de Rechten van de Mens* bevat een belangrijk rechtsbeginsel, artikel 3-8, waarin het *recht op leven* en de *onschendbaarheid van de persoon* is vastgelegd. Het *zelfbeschikkingsrecht* is deel van dit grondrecht. In het verlengde hiervan ligt het *verbod op de doodstraf en op foltering*. Ook de zorgplicht van staten is erin vastgelegd en dit betekent dat staten actief moeten optreden om deze rechten te beschermen. Het *Europese Hof* ziet toe op naleving van de mensenrechten.

Rechtsbeginselen

De belangrijkste rechtsbeginselen die de staat binden aan recht en rechter zijn: *legaliteitsbeginsel* (overheid gebonden aan de wet), *rechtszekerheid* (duidelijke regels van de overheid), *gelijkheidsbeginsel* (iedereen is gelijk voor de wet), *zorgvuldigheidsbeginsel* (overheid is zorgvuldig in besluitvorming), *motiveringsbeginsel* (overheid geeft motivatie voor haar besluiten), *vertrouwensbeginsel* (overheid moet vertrouwen van burgers hebben), *fair play* (eerlijke behandeling van burgers door de overheid), *evenredigheidsbeginsel* (gevolgen van overheidsmaatregelen mogen niet onevenredig zwaar op de burgers rusten), *toegang tot de rechter* (burgers moeten mogelijkheid hebben naar de rechter te stappen).

Russell-Einstein Manifesto

Op 9 juli 1955 werd in London het *Manifest Russell-Einstein* gepubliceerd door een groep natuurkundigen, waarin gewaarschuwd wordt tegen een gewapend conflict tussen Communisme en anti-Communisme met inzet van nucleaire wapens. Het is een scherpe oproep voor een vredige oplossing van internationale conflicten. Getekend: *Max Born, Percy W. Bridgman, Albert Einstein, Leopold Infeld, Frederic Joliot-Curie, Herman J. Muller, Linus Pauling, Cecil F. Powell, Joseph Rotblat, Bertrand Russell, Hideki Yukawa*.

“(...) we urge the governments of the world to realize, and to acknowledge publicly, that their purpose cannot be furthered by a world war, and we urge them, consequently, to find peaceful means for the settlement of all matters of dispute between them.”

Robert Oppenheimer heeft ondertekening afgewezen.

Rechtsstaat versus Militarisme

De 'Koude Oorlog' eindigde met het uiteenvallen van de Communistische Sovjet Unie onder *Michael Gorbatsjov* (1931-2022) op 9 november 1989 en met de Val van de Berlijnse Muur. Alles zou in het werk gesteld moeten worden voor een wereld, waarin de universele rechten van de mens met respect voor alle grondrechten, die dit met zich meebrengt, nageleefd worden. In de Mensenrechten Verklaring van de Verenigde Naties werd de hoop vastgelegd, dat de... 'promotion of universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms...' de mens zou verlossen van geweld.

Het *Atlantisch Handvest* van 1941 en de oprichting van de NAVO in 1949 en de ontwikkeling van de atoombom, getuigen van een heel ander wereldbeeld, waarin de mensenrechten ondergeschikt zijn aan staatsveiligheid en het in stand houden van het machtsevenwicht tussen staten. Het militair bondgenootschap van staten steunt op de loyaliteit van strijdkrachten voor wie militair geweld het afschrikkingsmiddel is tegen agressie van buitenaf. De wapenwedloop, die hiervan het gevolg is, wordt noodzakelijk geacht voor het voeren van territoriale oorlogen om een machtsevenwicht te kunnen afdwingen tussen strijdkrachten. De militaire strategie van de NAVO, leidt via de Raad, bestaande uit vertegenwoordigers van de lidstaten, tot een politiek besluit voor de inzet van militair geweld. Dit legitimeert geweld voor het oplossen van machtsconflicten.

De inzet van militair geweld is onvermijdelijk een zware inbreuk op de Universele Mensenrechten, die per definitie via de rechterlijke macht beschermd dienen te worden. (NIET door de NAVO-strijdkrachten)

Dit is wat *Julian Assange* (1971) oprichter van Wikileaks, 2006 aan de kaak stelde met het publiceren van de video 'Collateral Murder' aanklacht tegen oorlogsmisdaden door het Amerikaanse leger. Assange werd 14 jaar achtervolgd (2010-2024), onder de Amerikaanse aanklacht van spionage, waarop een levenslange gevangenisstraf staat. Hij kreeg van 2012-2019 asiel in de ambassade van Ecuador en zat in de zwaar bewaakte *Belmarsh* gevangenis van 2019-2024. Dit is ook wat *Edward Snowden* (1983) CIA-medewerker bij de NSA aan de kaak stelde met het publiceren van onrechtmatige overheidscontrole op de civiele bevolking. Snowden vluchtte 23 juni 2013 vanuit Hongkong naar Rusland en verblijft daar sindsdien.

Burgers worden door elke oorlog van hun mensenrechten beroofd, een offer dat hen verkocht wordt als prijs voor de vrijheid. Burgers worden opgeroepen te vechten en te sterven voor het land. Burgers betalen de bewapening en de oorlogvoering via nationale belastingen, wat ten koste gaat van de noodzakelijke ondersteuning van het sociale, maatschappelijke en culturele leven. Alle rechtsbeginselen worden geschonden met de uitoefening van geweld. Elke oorlog die uitbreekt, is de ultieme inbreuk op de Rechten van de Mens.

Ontwapening van de staat is noodzakelijk voor de doorwerking van rechtsbeginselen, ontwapening van de staat is de voorwaarde voor de bloei van de rechtsstaat.

“BROKEN HEART”

Manifest tegen oorlog

Tentoonstelling 31 augustus t/m 11 oktober 2025

Art Space “AUTO VITESSE”, Voorterweg 128 Eindhoven NL

www.huishenkvisch.eu

Art Space Auto Vitesse is een initiatief van Stichting Huis Henk Visch